

פרשת תולדות התש"פ

adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. בראשית פרק כו, א-לה

(א) ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם ויילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה: (ב) וירא אליו ה' ויאמר אליתרד מצרימה שכן בארץ אשר אמר אליך: (ג) גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כילך ולזרעך אתו את כל הארצות האל והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך: (ד) והרפיתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצות האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ: (ה) יקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמתי מצותי חקותי ותורתתי: (ו) וישב יצחק בגר: (ז) וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי פריהרגני אנשי המקום על דברךה כפיטובת מראה הוא: (ח) ויהי כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו: (ט) ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר אד הנה אשתך הוא ואיך אמרת אחתי הוא ויאמר אליו יצחק כי אמרתי פן אמות עליה: (י) ויאמר אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט שכב אחד העם את אשתך והבאת עלינו אשם: (יא) ויצו אבימלך את כל העם לאמר הנלע באיש הזה ובאשתו מות יומת: (יב) ויזרע יצחק בארץ החור וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו ה': (יג) ויגדל האיש ויילך הלוד ויגדל עד כי גדל מאד: (יד) ויהיו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו אתו פלשתים: (טו) וכלהבאר את אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים ומלאום עפר: (טז) ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד: (יז) ויילך משם יצחק ויחן בנחל גרר וישב שם: (יח) וישב יצחק ויחפר את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות פשמות אשר קרא להן אביו: (יט) ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים: (כ) ויריבו רעי גרר עם רעי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו: (כא) ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה: (כב) ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחבות ויאמר כיעתה הרחבי ה' לנו ופרינו בארץ: (כג) ויעל משם באר שבע: (כד) וירא אליו ה' בפילה ההוא ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך אליתירא כי אתך אנכי וברכתיך והרפיתי את זרעך בעבור אברהם עבדי: (כה) ויבן שם מזבח ויקרא בשם ה' ויטשם אהל ויכרו שם עבדי יצחק באר: (כו) ואבימלך הלך אליו מגרר ואחזת מרעהו ופיקל שר צבאו: (כז) ויאמר אלהם יצחק מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אתי ותשלחוני מאתכם: (כח) ויאמרו ראו ראינו כיהיה ה' עמך ונאמר תהי נא אלה בנינו בינינו וביניך ונכרתה ברית עמך: (כט) אם תעשה עמנו רעה פאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך ה': (ל) ויעש להם משתה ויאכלו וישתו: (לא) וישפיום בבקר וישבעו איש לאחיו וישלחם יצחק וילכו מאתו בשלום: (לב) ויהי ביום ההוא ויבאו עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הבאר אשר חפרו ויאמרו לו מצאנו מים: (לג) ויקרא אתה שבעה עלבן שם העיר באר שבע עד היום הזה: (לד) ויהי עשו ברארבעים שנה ויקח אשה את יהודית בת בארי החתי ואת בשמת בת אילן החתי: (לה) ונתהיין מרת רוח ליצחק ולרבקה: ס

2. רש"י בראשית פרשת תולדות פרק כו פסוק ח

כי ארכו. אמר, מעתה אין לי לדאג, מאחר שלא אנסוה עד עכשו, ולא נזהר להיות נשקור: וישקף אבימלך וגומר. ראהו משמש מטו:

3. כלי יקר בראשית פרק כו פסוק ח

ויהי כי ארכו לו שם הימים וגו'. לפיכך הרהר אבימלך בלבו לאמר אם באמת שאחותו היא אם כן למה אינו נושא אשה כל הזמן הארוך הזה הנה ודאי יש דברים בגו על כן וישקף אבימלך בעד החלון לראות מה טיבו וענינו:

4. מלבי"ם בראשית פרק כו פסוק ח

ויהי. ספר איך השגיח ה' עליו ביחוד, שהגם שארכו לו שם הימים, לא קרה לו כמו לאברהם שיקחה אבימלך רק השקיף בעד החלון חוקר עליהם ולא ערב לבו לנגוע בה. ב' יספר איך נשמר בהשגחת ה' מסכנה אחרת, שאחר שאמר אחותי היא ושהה שם ימים רבים הלא הוחזקה בחזקה שהיא אחותו ולא אשתו, (שכן הוא הדין שמי שבא לעיר אחרת ואמר זו אשתי ושהה שם שלשים יום סוקלים ושורפים על חזקה זו ואינו יכול לומר בהפך כמ"ש

בקדושו (ועפ"ז היה יכול אבימלך להרגו אחר שהחזיק שהיא אחותו, ובי"נ שבא על אחותו מן האם חייב מיתה, ונהרג בעד אחד ובדיין אחד בכ"ז לא נגע בו לרעה, **וז"ש שהגם שארכו לו שם הימים היה בהשגחת ה' שאבימלך החזיק את יצחק לצדיק** :

5. העמק דבר בראשית פרק כו פסוק ח

(ח) כי ארכו לו שם הימים וישקף וגו'. ידוע בש"ר פי' מ"א דהשקפה בכל מקום היא לרעה, והיינו כמש"כ שהיה קשה לאבימלך ישיבת יצחק בעיר מלוכה, אלא שלא מצא לב להרע לו בשביל הברית שהיה עם אברהם, עד שמצא תואנה עליו, וזהו לשון כי ארכו לו שם הימים, שלפני גדולי העיר ומנהיגיה היו הימים שלו שם ארוכים, על כן וישקף וגו' :

6. בראשית פרק כ, ו-ז

(ו) ויאמר אליו האלהים בחלום גם אנכי ידעתל כי בתם לבבך עשית זאת ואחשך גם אנכי אותך מחטולתי עלכן לאנתתיך לנגע אליה : (ז) ועתה השב אשתהאיש **פי' נביא** הוא ויתפלל בעדך וחייה ואם אינך משיב דע כיימות תמות אתה וכל אשר לך :

7. בראשית פרק כא, כב-לד

(כב) ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיכל שרצבאו אל אברהם לאמר אלהים עמך בכל אשר אתה עשה : (כג) ועתה השבעה לי באלהים הנה אסתשקר לי ולניני ולנכדי פחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי ועם הארץ אשר גרתה בה : (כד) ויאמר אברהם אנכי אשבע : (כה) והוכח אברהם את אבימלך על אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך : (כו) ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה אתהדבר הזה וגם אתה לאהגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום : (כז) ויקח אברהם צאן ופקר ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית : (כח) ויצב אברהם את שבע כבשת הצאן לבדהו : (כט) ויאמר אבימלך אל אברהם מה הנה שבע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה : (ל) ויאמר כי את שבע כבשת תקח מדי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת : (לא) עלכן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם : (לב) ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיכל שרצבאו וישבו אל ארץ פלשתים : (לג) ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם : (לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים : פ

8. רשב"ם בראשית פרק כא פסוק כב

ויהי בעת ההיא - שנולד יצחק משרה וידע אבימלך ניסים שעשה לו הק', לכן באו עתה לכרות ברית עמו. וכן כל בעת ההיא צריך לפרש לפי המאורע :

9. חזקוני בראשית פרק כא פסוק כב

ויהי בעת ההיא כשילדה שרה ואמרו מלכי הארץ בודאי יקיים הקדוש ברוך הוא את שבועתו לאברהם שאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים וגו'. ולכך בקש אבימלך ממנו אם תשקור לי ולניני ולנכדי, אבל יותר לא היה אבימלך יכול לישאל שהרי הקדוש ברוך הוא אמר לו לאברהם ודור רביעי ישובו הנה כלומר לאחר דור רביעי של אמוריים ישובו בניך ויכבשו את הארץ הזאת, ולפיכך כשבא אבימלך השני בימי יצחק אמר נכרתה ברית בינותינו בינינו וביניך, ולא שאל לו לניני ולנכדי מפני שנאמר ודור רביעי ישובו הנה.

10. העמק דבר בראשית פרק כא פסוק כב

אלהים עמך וגו'. הקדמה זו אם נפרש דמש"ה אני ירא ממך כפי הספורנו, אינו מובן יראה זו מה היא, שהרי אברהם לא עשה עצמו אלא כגר כמש"כ לעיל כ"א, מכש"כ שלא היה לאבימלך ולזרעו לירא שלא יעשה אברהם מלחמה עמו כמו שחשב הרמב"ן בפי' תולדות, אלא צ"ל שהיה ירא אבימלך מזרעו של אברהם לדורות, ומשום שהיה אבימלך ודאי יודע משבועה שנשבע הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו אשר ארץ הכנעני ופלשתים בכלל יהיו נכבשים תחת יד זרע אברהם, והיה ירא שלא יכלו את זרעו כמו שבעה אומות שנגזר עליהם כליה, מש"ה ביקש מא"א שישבע שלא יהיה כן עם פלשתים. אבל לפי זה אינו מובן מה שהקדים לומר אלקים עמך וגו', דזה שאלהים את אברהם אינו נוגע ליראתו בדורות המאוחרים. אלא צ"ל הכונה דבשביל שרואה אשר אלהים עמו בכל אשר הוא עושה, על כן הוא מבקש שישבע באלקים דוקא, ולא כדרך שארי בני אדם שנשבעים בדבר היקר בעיניהם ביותר, כמו יוסף שנשבע בחי פרעה, וא"כ היה מקום שישבע בחיי יצחק בנו, אשר הוא חביב אצלו ביותר, אבל הוא רוצה שישבע באלהים דוקא, באשר הוא יודע שאלקים עמך וכבוד אלקים בעיניו יקר מכל חמודות שבעולם. ולמדנו מזה שהיה בלב אבימלך כי שבועה באלקים בטוח יותר מהכל, באשר שאברהם חושש לכבוד אלקים ביותר. ועוד י"ל שהסביר לו כי אחר שאלקים עמך, אין זה העדר כבודו ית' לישבע בשמו, כדכתיב בס' דברים ו"י"ג י"ב. ועי"פ דברינו מבואר לשון ויהי בעת

ההיא, דה"ק דאע"ג שראה אבימלך חביבות בנו יצחק בלב אברהם עד שגירש את בנו ישמעאל שהוא בכורו מעמו בשביל יצחק, מכ"מ אמר אבימלך אשר בטוח יותר בשבועה בשם אלהים:

11. תולדות יצחק בראשית פרק כא פסוק כג

ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי ולניני ולנכדי כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי ועם הארץ אשר גרתה בה. ויאמר אברהם אנכי אשבע ועתה השבעה לי באלהים הנה, במדרש שאבימלך היה לו צלם כנגדו, אמר לאברהם שישבע באלוה שלו שהיה כנגדו, והשיב אברהם אנכי אשבע, באנכי יי' אלהיך אשבע, וזהו שאמר אבימלך וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום, פירוש זה האלוה שלך לא ידעתי, כי לא ידעתי את יי' בלתי היום:

12. צרור המור בראשית פרשת וירא

ויהי בעת ההיא שראו כבוד עושרו ורוב בניו ביום חתונת מילתו ובכל אשר יפנה ירשיע. ויאמר אבימלך ופיכל שר צבאו אלהים עמך בכל אשר אתה עושה. ועתה השבעה לי באלהים הנה הוא האלהים אשר הוא עמך בכל אשר אתה עושה. וכל זה לפי שפחדו ממנו אולי יטור לו איבה על לקיחת שרה. ולכן אמר ועתה השבעה לי לפי העת שאתה גדול המעלה. ואלהים עמך. ואתה קדוש ה'. ואין ראוי לנטור לך לעולם איבות. ועתה השבעה לי לי לפי העת. אף על פי שלא היה ראוי לפי המעשה שעשיתי עמך. ויש לי לזכור הטובות מהחסד שעשיתי עמך ולא הרעות שעשיתי לך. ואם אני איני ראוי לך. עשה בשביל הארץ אשר גרת בה. ... וכאן אברהם היה מלך גוים. ואבימלך היה גם כן מלך. והוא יבא לבקש את אברהם. ולפי שאברהם קיבל מתנות מאבימלך והכתוב אמר ושונא מתנות יחיה לפי שמקבל המתנה הוא מתבייש כשרואה הנותן. עד שנראה לו שהוא משועבד כעבד עולם לנותן. וכמו שאמרו בברכות מפני שמתנתם מעוטה וחרפתם מרובה. ובזה נראה שאברהם היה משועבד לאבימלך במתנות שקבל. וזה דבר בלתי ראוי לאברהם. וכל שכן לכריתת הברית שצריך שיהיו שניהם שוין. לזה אמר בכאן ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך. בענין שחזר לו מתנות. או למעט כמו שקיבל אברהם מתנות מאבימלך כן קבל אבימלך מתנות מאברהם. ואז ויכרתו ברית שניהם. ... ולפי שאבימלך היה עובד עבודה זרה. ולא היה ראוי לאברהם להכנס בברית עמו. כי אולי הוא יציב לו אבן או מצבה או שום בהמה לכריתת הברית ויהיה כוונתו לעבודה זרה. ... ידוע שאברהם נשבע בשם הקדוש. ואבימלך באלהיו כמו שמוזכר בלבן אלהי אברהם ואלהי נחור. ואולי אברהם לא נשבע אלא מה שאמר אנכי אשבע. וחשב אבימלך שהוא כמו אנכי נשבע. וכל זה כדי שלא ליטע עם עובד עבודה זרה. וחזר לומר ויכרתו ברית בבאר שבע אחר שאמר ויכרתו שניהם ברית. לרמוז מה שפירשתי בו. כי אז היו מוכנים שניהם ושויים לברית ועכשוו כרתו הברית בבאר שבע. ואולי כריתת הברית היה על אשר כרתו לשנים או שזבחו זבחים ואכלו שם:

ויקם אבימלך. תקומה היתה לו שנכנס בברית עם אברהם הצדיק. ועם כל זה וישבו אל ארץ פלשתים לתועבותם ולכשופיהם. ולא למדו מדרכי הצדיק. אבל אברהם ויטע אשל בבאר שבע. הוא עץ חיים מהתורה שלמד לכל העולם והכניסם תחת כנפי שכינה באכילה שתייה לוויה. ובסבת זה ויקרא שם בשם ה' אל עולם. ואמר שהתמיד זה זמן רב. וזהו ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים. ורמז בזה שאף על פי שישב שם שנים רבות. לא למד מדרכיהם אבל נדבק יותר בתורה ובמצות בראות מעשיהם ותועבותם כמה מקולקלים. וזהו ויגר אברהם וכו':

13. אמת ליעקב בראשית פרק כא פסוק כג

ולניני ולנכדי. לפענ"ד אין נין כינוי לבן דעלמא אלא דוקא ליורש עזר, בנו של מלך, וכן משמע דבכל כתבי הקודש נאמר זה על בן מלך ומושל. ולפי"ז אפשר שגם שם "נכד" זהו דוקא בן בנו של מלך.

14. רש"י בראשית פרשת חיי שרה - תולדות פרק כה:יט

אברהם הוליד את יצחק - על ידי שפכת הפתוב יצחק בן אברהם הזקק לומר אברהם הוליד את יצחק; לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו; מה עשה הקב"ה? צר קלסתה פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שפכתוב פאן יצחק בן אברהם, שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

